

IZVEŠTAJ O STANJU VERSKIH SLOBODA U SVETU U 2020. GODINI – SRBIJA

Izvršni pregled

Ustav Republike Srbije jemči slobodu veroispovesti, kao i pravo na promenu vere; takođe, zabranjuje uspostavljanje državne religije; garantuje jednakost svim verskim grupama; zabranjuje podsticanje verske mržnje. Ministarstvo pravde je 24. maja rešilo spor oko izbora predsednika Jevrejske opštine Beograd u korist Aleksandra Jinkera. Država je nastavila da vraća imovinu oduzetu žrtvama Holokausta koje nemaju živih zakonskih naslednika; takođe je nastavila da vraća verska dobra oduzeta od 1945. na ovom. Makedonska i Crnogorska pravoslavna crkva i dalje nisu upisane u Registar. Poglavarji dve islamske zajednice u zemlji navode činjenicu da unutrašnji sukob, zbog koga nijedna nema autoritet da pregovara sa Vladom u ime čitave muslimanske zajednice, stvara probleme u koordinisanju zahteva za vraćanje imovine i odabiru veroučitelja za držanje časova veronauke u državnim školama. Poslanici Skupštine Srbije usvojili su 24. februara Zakon o osnivanju Memorijalnog centra „Staro sajmište“, na prostoru nacističkog logora iz Drugog svetskog rata u Beogradu. Ovim zakonom obuhvaćena je i zaštita zasebnog prostora gde se nalazio bivši prolazni logor pod nazivom „Topovske šupe“, koji se takođe pretvara u memorijalni centar. Vlada Srbije je 26. februara usvojila Zaključak o prihvatanju pravno neobavezujuće definicije antisemitizma Međunarodne alijanse za sećanje na Holokaust. Lideri Srbije i Kosova potpisali su 4. septembra u Beloj kući u Vašingtonu niz obaveza među kojima su i zahtev da država poštije i promoviše verske slobode, obnovi međuverski dijalog, zaštiti verske slobode, implementira sudske odluke koje se odnose na Srpsku pravoslavnu crkvu i nastavi da vraća imovinu oduzetu od Jevrejima ubijenim u Holokaustu.

U februaru su nepoznati počinjenici iscrtali antisemitske parole i nacističke grafite na nekoliko zgrada u Novom Sadu. U aprilu je nevladina organizacija Centar za bezbednost, istrage i odbranu upozorila građane da Jehovini svedoci otvoreno vrše prozelitizam u Srbiji za vreme epidemije kovid-19, okarakterisavši njihove aktivnosti kao perfidne. Poglavarji jevrejske zajednice prijavili su da je za vreme epidemije došlo do porasta antisemitizma na internetu. Antisemitska literatura je i dalje dostupna u pojedinim knjižarama. Manje, netradicionalne verske grupe, uglavnom protestantske denominacije, navode da se susreću sa javnim predrasudama i diskriminacijom, te da ih na pojedinim internet stranicama, u tradicionalnim medijima i javnosti često proglašavaju „sektama“, što u srpskom jeziku ima snažnu negativnu konotaciju. Prema izveštaju Agencije za osnovna prava Evropske unije, koji je objavljen u septembru, u Srbiji se od 2009. do 2019. dogodilo trideset antisemitskih incidenta, od čega je u jedanaest došlo do pokretanja krivičnog postupka.

Predstavnici američke ambasade ohrabrivali su Skupštinu da usvoji pravno neobavezujuću definiciju antisemitizma Međunarodne alijanse za sećanje na Holokaust. Takođe su se zalagali kod vlasti da država nastavi da vraća imovinu Jevreja ubijenih u Holokaustu koji nemaju živih zakonskih naslednika, promovisali su nastavak međuverskog dijaloga i sarađivali sa predstavnicima vlasti oko statusa vladinih odnosa sa verskim grupama. Predstavnici ambasade nastavili su da se sastaju sa predstavnicima brojnih verskih grupa kako bi razgovarali o pitanjima kao što su verske slobode i tolerancija, saradnja sa vlastima, interakcija između tradicionalnih i netradicionalnih verskih grupa i vraćanje oduzete imovine.

Prvi deo: Verska pripadnost stanovništva

Prema procenama Vlade Sjedinjenih Američkih Država u Srbiji živi ukupno 7 milion stanovnika (procena je od sredine 2020). Prema Popisu 2011. (što su najsvežiji dostupni podaci) blizu 85 posto stanovništva čine pravoslavni hrišćani, 5 posto katolici, 3 posto sunitski muslimani i 1 posto protestanti. Preostalih 6 posto su Jevreji i budisti, pripadnici Međunarodnog društva svesnosti Krišne, Jehovini svedoci, pripadnici drugih verskih grupa, agnostiци, ateisti i oni koji se nisu izjasnili u pogledu svoje verske pripadnosti. Najveći broj građana koji se deklarišu kao pravoslavni hrišćani pripadnici su Srpske pravoslavne crkve, iako ta kategorija nije posebno navedena u Popisu. Pripadnici Makedonske, Crnogorske i Rumunske pravoslavne crkve mogu biti uključeni ili u grupu „pravoslavnih hrišćana“ ili među „druge hrišćane“, koji čine preostalih 6 posto stanovnika, u zavisnosti od toga kako se izjasne.

Katolike čine pre svega Mađari i Hrvati, koji žive u pokrajini Vojvodini na severu zemlje. Muslimane čine Bošnjaci (Sloveni islamske veroispovesti) na jugozapadu u Sandžaku, Albanci na jugu i Romi kojih ima u čitavoj zemlji.

Drugi deo: Odnos vlasti prema verskim slobodama

Pravni okvir

Ustav Republike Srbije jemči građanima slobodu uverenja i veroispovesti, kao i pravo da se uverenje ili veroispovest promene prema sopstvenom izboru. U njemu se navodi da je svako sloboden da ispoljava svoju veru ili ubeđenje veroispovedanja, pojedinačno ili u zajednici s drugima, privatno ili javno, te da нико не може бити prisiljen da iznese svoja verska uverenja. Ustav takođe propisuje da se sloboda ispoljavanja vere ili uverenja може ограничiti zakonom, само ако је то неophodno ради заштите живота и здравља људи, морала демократског društva, sloboda i права građana zajemčenih Ustavom, јавне безбедности и јавног реда, или ради спречавања изазивања или подстicanja verske, nacionalne i rasne mržnje. Ustav takođe забранjuје успостављање државне religije, garantuje ravnopravnost свим crkvama i verskim zajednicama i налазе razdvajanje crkve i države. Ustav propisuje da crkve i verske zajednice имају slobodu да самостално одређују своју unutrašnju организацију, verske poslove, да јавно врше verske обреде, да оснивају verske школе, socijalne i dobrotvorne ustanove i да њима управљају, у складу са законом. Ustavom se забранjuje diskriminacija по основу verske pripadnosti i podsticanje verske mržnje, vlasti se pozivaju da подржавају versku raznolikost i toleranciju, a verskim izbeglicama se jemči право на azil, који ће се одобравати у складу са zakonski propisanim procedurama.

Zakon забранjuje подстicanje verski motivisane diskriminacije, mržnje ili nasilja против pojedinaca и група, а у зависности од врсте dela запрећена казна се креће од једне до десет година затвора. Ustav dopušta da nadležni sud спречи ширење информација и идеја којима се заговара verska mržnja, којима се подстичу diskriminacija, neprijateljstvo ili nasilje.

Zakon предвиђа poseban tretman za sedam verskih grupa које је држава дефинисала као „tradicionalne“. Reč је о Srpskoj pravoslavnoj crkvi, Rimokatoličkoj crkvi, Slovačkoj evangelističkoj crkvi a.v. у Србији, Reformatskoj hrišćanskoj crkvi у Србији, Evangeličkoj

hrišćanskoj crkvi a.v. u Srbiji, Islamskoj zajednici i Jevrejskoj zajednici. Islamska zajednica se podelila na Islamsku zajednicu *Srbije* sa sedištem u Beogradu i Islamsku zajednicu *u Srbiji* sa sedištem u Novom Pazaru. Obe zajednice su zvanično registrovane i mogu normalno da posluju, što znači da mogu da primaju finansijsku pomoć od države, sveštenici su zdravstveno i penzionalno osigurani, i dalje su oslobođene od poreza, imaju bankovni račun, poseduju imovinu i zapošljavaju službenike. Nijedna, međutim, nema apsolutni autoritet u stvarima koje se tiču celokupne islamske zajednice. „Crkva“ je izraz koji se koristi za hrišćanske verske grupe dok se izraz „verska zajednica“ odnosi i na neke hrišćanske grupe i na neke hrišćanske entitete.

Sedam tradicionalnih verskih zajednica priznatih zakonom automatski su upisane u Registar crkava i verskih zajednica. Pored ovih grupa, država u tradicionalne, i to isključivo u Vojvodini, ubraja i Eparhiju Rumunske pravoslavne crkve Dakija Feliks sa sedištem u Rumuniji i administrativnim sedištem u Vršcu u Vojvodini.

Prema zakonu sedam tradicionalnih verskih grupa, ali ne i ostale verske grupe koje su registrovane, mogu biti oslobođene poreskih obaveza na sve kupovine nabrojane u zakonu i imaju pravo da obavljaju delatnost verske službe u vojski.

Da bi se verska grupa registrovala, potrebno je priložiti sledeće: imena, lične identifikacione brojeve, kopije identifikacionih dokumenata overene kod notara i potpisne barem stotinu članova; statut i prikaz verskog učenja, verskih obreda, verskih ciljeva i osnovnih aktivnosti; podatke o stalnim izvorima prihoda. Zakon zabranjuje registraciju verskim zajednicama koje u svom nazivu sadrže deo naziva već registrovane organizacije. Ministarstvo pravde vodi Registar crkava i verskih zajednica i rešava zahteve za registraciju. Ukoliko Ministarstvo odbije zahtev za registraciju verske grupe, njeni predstavnici se mogu žaliti na tu odluku sudu.

U Srbiji je registrovano ukupno dvadeset sedam „netradicionalnih“ verskih zajednica, što je za dve više u odnosu na 2019: Hrišćanska adventistička crkva, Evangelička metodistička crkva, Crkva Isusa Hrista svetaca poslednjih dana u Srbiji, Evandeoska Crkva u Srbiji, Crkva Hristova ljubav u Srbiji, Hristova duhovna crkva u Srbiji, Savez Hrišćanskih Baptističkih crkava u Srbiji, Hrišćanska Nazarenska verska zajednica u Srbiji (povezana sa Apostolskom hrišćanskom crkvom [Nazareni]), Crkva Božja u Srbiji, Protestantska Hrišćanska zajednica u Srbiji, Hristova Crkva braće u Republici Srbiji, Slobodna crkva Beograd, Jehovini svedoci – Hrišćanska verska zajednica, Zavetna crkva Sion, Unija reformnog pokreta adventista sedmog dana, Protestantska evandeoska crkva „Duhovni centar“, Hristova Jevandeoska Crkva, Slovački savez baptističkih crkava u Srbiji, Savez baptističkih crkava u Srbiji, Harizmatska zajednica vere u Srbiji, Budistička verska zajednica Nićiren-Daišonin, Hrišćanska zajednica LOGOS u Srbiji, Crkva Golgota u Srbiji, Theravada budistička zajednica u Srbiji, Biblijski centar – Dobra vest, Prva romska hrišćanska crkva Leskovac, Vaišnavska verska zajednica-ISKCON i Protestantska reformisana crkva Čeha Veliko Središte. Poslednje dve zajednice registrovane su u toku godine. Pojedine organizacije su zapravo krovne grupe koje okupljaju više zasebnih crkava, ponekad i donekle različite afilijacije.

Verske grupe nemaju zakonsku obavezu da se registruju, ali ukoliko nisu registrovane tretiraju se kao neformalne grupe i ostaju bez pravnih povlastica na koje imaju prava registrovane verske grupe. Samo registrovane verske grupe mogu da grade nove bogomolje, da poseduju imovinu, da se prijave za restituciju imovine, da dobijaju sredstva od države za svoje aktivnosti. Registracija

je takođe nužna da bi verska grupa mogla da otvorи račun u banci i zaposli radnike. Sveštenici registrovanih grupa imaju pravo na zdravstveno i penzijsko osiguranje. Prema izvorima iz vlasti, ove povlastice koristi 2.270 sveštenih lica iz sedamnaest registrovanih verskih grupa. Zakon registrovane grupe oslobođa obaveze plaćanja poreza na imovinu, administrativnih taksi i podnošenja godišnjih finansijskih izveštaja.

Prema Ustavu, Ustavni sud može zabraniti rad verskoj zajednici ako ona svojim delatnostima ugrožava pravo na život ili pravo na zdravlje, prava dece, pravo na lični i porodični integritet, javnu bezbednost i red, ili ako izaziva i podstiče versku, nacionalnu ili rasnu netrpeljivost. Ustavni sud takođe može da zabrani rad udruženja koje podstiče versku mržnju.

Uprava za saradnju s crkvama i verskim zajednicama pri Ministarstvu pravde rešava sva pitanja u vezi sa saradnjom između države i crkava i verskih zajedница. U ovo spada i pružanje pomoći nacionalnim manjinama u zaštiti verskih tradicija koje čine deo njihovog kulturnog i etničkog identiteta, saradnja države i eparhija Srpske pravoslavne crkve u dijaspori, podrška verskom obrazovanju i podrška zaštiti pravnog statusa crkava i verskih zajedница. Nedavno osnovano Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog ima zadatak da se bori protiv pogrešnih shvatanja i mržnje.

Zakon o vraćanju (restituciji) imovine crkvama i verskim zajednicama reguliše zahteve za vraćanje imovine koja je oduzeta od crkava i verskih zajedница, kao i od njihovih zadužbina i društava posle 1945. godine, ali samo u slučaju registrovanih verskih grupa. Zakon o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama Holokausta koje nemaju živih zakonskih naslednika omogućava pojedinačna potraživanja imovine oduzete žrtvama Holokausta, ali verske grupe ne mogu tražiti vraćanje imovine konfiskovane pre 1945. U skladu sa Terezinskom deklaracijom o imovini oduzetoj u vreme Holokausta, Zakon o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtava Holokausta koje nemaju živih zakonskih naslednika omogućio je Jevrejskoj zajednici da podnosi zahteve za vraćanje imovine koja potпадa pod ovu kategoriju, ali i da budući potražioci naknadno zatraže ostvarenje svog prava. Zakon kao „imovinu bez naslednika“ definiše svaku imovinu za čije vraćanje nije podnet zahtev u skladu sa zakonom. Ovaj zakon reguliše vraćanje lične imovine oduzete članovima Jevrejske zajednice za vreme Holokausta, a koja se prvenstveno sastoji od stambenih i poslovnih objekata koji nisu imali versku namenu i poljoprivrednog zemljišta. Jevrejska zajednica mora podneti dokaz o tome da je prethodni vlasnik bio pripadnik Jevrejske zajednice, i da mu je imovina oduzeta za vreme Holokausta. Zakon je takođe predviđao da se Savezu jevrejskih opština iz republičkog budžeta narednih četvrt veka svake godine isplaćuje 950.000 evra (1.17 miliona dolara), i prva isplata je izvršena 2017. Zakon nalaže i imenovanje odbora za nadzor u kojem će se nalaziti predstavnici Jevrejske zajednice, Svetske jevrejske organizacije za restituciju i predstavnik Vlade koji je istovremeno i predsednik Odbora koji prati implementaciju zakona. Poslednji zakonski rok za podnošenje zahteva za vraćanje imovine bio je 28. februar 2019. godine.

Prema Ustavu roditelji i zakonski staratelji imaju pravo da obezbede svojoj deci versko obrazovanje u skladu sa sopstvenim verskim uverenjima. Zakon propisuje da se verska nastava održava u državnim školama. Predstavnici Uprave za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama ističu da se versko obrazovanje u državnim školama može pružiti za svaku registrovanu versku zajednicu, ali roditelji nisu tražili versku nastavu za bilo koju drugu veroispovest osim za sedam

tradicionalnih verskih grupa. Učenici osnovnih i srednjih škola dužni su da pohađaju ili versku nastavu ili časove građanskog vaspitanja. Roditelji sami odlučuju koja je od te dve mogućnosti prikladnija za njihovo dete. Plan i program verske nastave razlikuje se na regionalnom nivou, u zavisnosti od broja vernika određene konfesije u toj zajednici. Prema odluci Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja treba da postoji najmanje petnaest zainteresovanih đaka da bi se obezbedila izborna nastava iz bilo kog predmeta, pa i veronauke. Tamo gde u okviru jedne škole ne postoji minimalan broj prijavljene dece predstavnici Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja nastoje da okupe učenike na regionalnom nivou na zajedničkim časovima verske nastave.

Komisija za versko obrazovanje odobrava obrazovni program, udžbenike i ostali nastavni materijal iz veronauke, te odabire veroučitelje sa spiska kvalifikovanih kandidata koje im dostavlja svaka verska grupa. Komisiju čine predstavnici svih tradicionalnih verskih grupa, Uprava za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama i Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Ustav priznaje pravo na prigovor savesti zbog svojih verskih uverenja. To znači da nijedna osoba nije dužna da, protivno svojoj veri ili ubeđenjima, ispunjava vojnu ili bilo koju drugu obavezu koja uključuje upotrebu oružja, ali lice koje se pozove na prigovor savesti prema zakonu može biti pozvano da ispuni vojnu obavezu bez obaveze da nosi oružje. Prema zakonu, svi mladići su dužni da se upišu u vojnu evidenciju kada postanu punoletni, ali i dalje ne postoji obavezno služenje vojnog roka.

Republika Srbija je članica Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

Postupanje vlasti

Ministarstvo pravde potvrdilo je 24. jula legalitet izbora Aleksandra Jinkera za predsednika Jevrejske opštine Beograd. Ovom odlukom rešena je unutrašnja kriza izazvana izborima za predsednika koji su se odigrali u martu 2019, za koje su jevrejski čelnici tvrdili da su doprineli povećanju tenzije unutar njihove zajednice.

U skladu sa Zakonom o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama Holokausta koje nemaju živih pravnih naslednika, država nastavlja da vraća Jevrejskoj zajednici imovinu bez pravnih naslednika koju su za vreme Drugog svetskog rata oduzele nemačke okupacione snage a zatim tadašnja kvisilinška srpska vlada. Agencija za restituciju Republike Srbije navodi da je ukupno bilo podneto 1.683 zahteva do 28. februara 2019, poslednjeg zakonskog roka za predaju zahteva. Vlasti su prema zakonu iz 2016. godine počele da obrađuju zahteve. Takođe je objavljeno da je u toku godine vraćeno 880 ha 51 a 39 m² poljoprivrednog zemljišta i 1711 m² u stambenim objektima, kao što su zgrade, poslovne prostorije, stanovi i garaže. Od početka primene zakona Jevrejskoj zajednici u Srbiji vraćeno je 9897 m² stambenog prostora, 1850 ha 75 a 45 m² poljoprivrednog zemljišta i 442 m² građevinskog zemljišta pogodnog za gradnju. Prema zakonu, Jevrejska zajednica je odgovorna za prenos imovine pojedinačnim naslednicima. Savez jevrejskih opština uručio je 27. decembra zahvalnicu direktoru Agencije za njegovo zalaganje oko usvajanja i efikasne primene Zakona o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama Holokausta koje nemaju živih pravnih naslednika.

Makedonska i Crnogorska pravoslavna crkva i dalje nisu upisane u Registar. Vlasti status priznaju jedino Srpskoj pravoslavnoj crkvi, i u skladu s tim odluke o odobravanju rada svake druge pravoslavne crkve u zemlji prepuštaju se SPC. Predstavnici Vlade navode da sekularna vlast ne treba da rešava nesuglasice između pravoslavnih crkava.

I pored nekoliko incidenata koji su se dogodili njihovim vernicima koji su vršili propovedi od vrata do vrata, Jehovini svedoci su generalno zadovoljni saradnjom sa vlastima, pre svega sa Ministarstvom pravde, odakle im stiže pomoć za rešavanje administrativnih problema. Jehovini svedoci navode da se na sudu nasilni činovi kojima su njihovi članovi izloženi uglavnom tretiraju kao manji prestupi umesto kao krivična dela prema zakonu koji zabranjuje podsticanje diskriminacije, mržnje ili nasilja protiv pojedinaca ili grupa na verskoj bazi.

U julu je Vlada Srbije odlučila da se iz budžetskih rezervi dodeli 1,2 milijarde dinara (12,53 miliona dolara) Srpskoj pravoslavnoj crkvi za završetak radova na Hramu Svetog Save u Beogradu.

Država je nastavila da vrši vraćanje imovine oduzete crkvama i verskim zajednicama posle 1945. godine prema Zakonu o vraćanju (restituciji) imovine crkvama i verskim zajednicama. U toku godine na koju se izveštaj odnosi vraćeno je ukupno 337 hektara (832 jutara) zemljišta (u 2019. je bilo vraćeno 773 hektara ili 1.190 jutara), od čega je 336 hektara (830 jutara) poljoprivredno zemljište, jedan hektar šume i šumskog zemljišta, jedan hektar građevinsko zemljište i 330 kvadratnih metara (3.552 kvadratne stope) poslovnog prostora. Crkvama i verskim zajednicama, među kojima su Srpska pravoslavna crkva, Rimokatolička crkva, Evangelička hrišćanska crkva i Islamska zajednica u Srbiji, vraćena je imovina ili u naturalnom obliku ili u vidu druge odgovarajuće imovine. Predstavnici vlasti procenjuju da je vraćeno blizu 74 posto zemljišta i 24 posto građevinskih objekata oduzetih crkvama i verskim zajednicama. Prema navodima Agencije za restituciju u toku godine na osnovu ovog zakona Jevrejskoj zajednici nije bila vraćena nikakva imovina. Agencija je, međutim, nastavila da obrađuje aktuelne zahteve za vraćanje imovine koje je podnela Jevrejska zajednica. Do kraja godine je Agencija vratila Jevrejskoj zajednici 92 procenta potraživanog zemljišta i gotovo 80 posto traženih zgrada.

Muslimanski poglavari navode da zbog toga što nijedna od dve islamske grupe nema autoritet u pitanjima koja se odnose na čitavu muslimansku zajednicu i dalje postoje komplikacije u vezi sa realizacijom zahteva za restituciju imovine. Zahtevi islamskih zajednica se i dalje obrađuju, i u toku godine jedna imovina je vraćena Islamskoj zajednici u Srbiji.

Muslimanski poglavari navode da i dalje postoje komplikacije u vezi sa odabirom veroučitelja za časove veronauke u državnim školama zbog toga što nijedna od dve islamske grupe nema autoritet u pitanjima koja se odnose na čitavu muslimansku zajednicu. Obe islamske grupe imaju predložene veroučitelje na listi koju je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja odobrilo za školsku 2020-21. Kako navode iz Islamske zajednice u Srbiji, imenovanje veroučitelja u školama širom Sandžaka i dalje je zavisilo od odluke lokalnih vlasti, a ne Ministarstva.

Direktor Uprave za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama Mileta Radojević kaže da se u Upravi fokusiraju na finansiranje tradicionalnih verskih grupa jer one zastupaju većinu populacije. Uprava takođe obezbeđuje finansijsku pomoć za ključne troškove gradnje i renoviranja objekata

mnogim manjim verskim grupama. Isto tako, dodeljuju pomoć za izdavanje knjiga i štampanog materijala, za projekte rekonstrukcije i za stipendije za školovanje sveštenstva, ali samo pripadnicima onih verskih grupa koje imaju formalne verske obrazovne institucije univerzitetskog nivoa u državi. Budući sveštenici manjih konfesija, koji pohađaju seminare u inostranstvu, ne mogu aplicirati za ove stipendije.

Televizijski javni servis Srbije – RTS nastavlja da svakodnevno emituje *Verski kalendar*, desetominutnu emisiju o najvećim verskim praznicima koje slave monoteističke vere.

Poslanici Skupštine Srbije usvojili su 24. februara Zakon o Memorijalnom centru „Staro sajmište“, prema kome se osniva prva ustanova u spomen žrtvama Holokausta na prostoru nacističkog logora u Drugom svetskom ratu. Prema ovom zakonu Memorijalni centar „Staro sajmište“ će obavljati poslove prikupljanja i izlaganja materijala iz arhiva i muzeja u cilju „trajnog sećanja na žrtve Holokausta“. Ovim zakonom obuhvaćena je i zaštita zasebnog prostora gde se nalazio bivši prolazni logor pod nazivom „Topovske šupe“, koji će takođe biti deo Memorijalnog centra „Staro sajmište“. Efraim Zurof, direktor za istočnoevropska pitanja centra „Simon Vizental“ navodi da donošenje ovog zakona „označava poslednju fazu dugogodišnjih priprema da se lokacija Staro Sajmište pretvorи u memorijalni centar, čime će se konačno na pravilan način odati pošta brojnim žrtvama logora“.

Kao punopravna članica Međunarodne alijanse za sećanje na Holokaust (IHRA), Vlada Srbije je na sednici održanoj 26. februara izveštajne godine usvojila pravno neobavezujuću definiciju antisemitizma Međunarodne alijanse za sećanje na Holokaust.

Čelnici Kosova i Srbije su 4. septembra u Vašingtonu potpisali niz obaveza prema kojima je Vlada Srbije prihvatile da štiti i promoviše slobodu veroispovesti, obnovi međuversku komunikaciju, zaštiti verske lokalitete, sprovodi sudske odluke o SPC i nastavi restituciju imovine bez naslednika koja je oduzeta žrtvama Holokausta.

Treći deo: Odnos društva prema verskim slobodama

Mediji su preneli vesti o dva zasebna incidenta iz decembra, kada su ispisivani antisemitski grafiti u Novom Sadu. U prvom incidentu, nepoznate osobe su na zagradi koja ni na koji način nije povezana sa Jevrejskom zajednicom sprejom nacrtali precrtanu Davidovu zvezdu i napisali poruku „Nazad u pećnicu“. U drugom incidentu su nepoznati počinoci na bilbordu na kome je slika novosadske Sinagoge i poruka „Visit Novi Sad“ nacrtali precrtanu Davidovu zvezdu i ispisali sprejom „judenfrei“, što je termin koji su nacisti koristili da bi za vreme Drugog svetskog rata označili oblasti koje su etnički očišćene od Jevreja. U februaru su nepoznate osobe ispisale veći broj antisemitskih poruka i nacističkih graftita na novosadskim zgradama. Među grafitima su precrtana Davidova zvezda, reči „judenfrei“, znak nacističke „SS“ jedinice, broj „88“, koji neonacisti koriste u značenju „Heil Hitler“. U februaru je novosadski informativni portal *021.rs* naveo nekoliko primera ispisivanja neonacističkih poruka na Univerzitetском kampusu, kao i na Keju žrtava racije, spomeniku podignutom u znak sećanja na masovno streljanje više od hiljadu Srba, Jevreja i Roma koje su počinili mađarski fašisti 1942. godine.

U aprilu je nevladina organizacija Centar za bezbednost, istrage i odbranu upozorila građane da Jehovini svedoci otvoreno vrše prozelitizam u Srbiji za vreme epidemije kovid-19, okarakterisavši njihove postupke kao perfidne i „nekolegijalne“ jer druge verske zajednice nisu vršile iste aktivnosti. Vlasti, kako se navodi, ništa nisu preduzele po tom pitanju.

Lideri Jevrejske zajednice navode da se od početka epidemije kovid-19 povećala učestalost iznošenja antisemitskih stereotipa i tvrdnji na internetu kao i da se antisemitska literatura, kao što su *Protokoli sionskih mudraca* i dalje može kupiti ili preko interneta ili kod neovlašćenih prodavaca. Samoproklamovane „patriotske“ grupe nastavljaju da vode nekoliko veb stranica, a pojedinci sobe za časkanje, na kojima se otvoreno promovišu antisemitske ideje i literatura. Nije bilo potvrda da je policija krivično gonila odgovorne za ove incidente.

U pojedinim tradicionalnim i onlajn medijima, kao i na nekim drugim veb stranicama, i dalje se koristi pojam „sekta“ za manje hrišćanske denominacije i netradicionalne verske grupe, što u srpskom jeziku ima snažnu negativnu konotaciju jer ukazuje na „tajanstvene i mračne obrede“, kako tvrdi antropolog religije Aleksandra Đurić Milovanović, inače viši naučni saradnik na Balkanološkom institutu Srpske akademije nauka i umetnosti. Mnoge manje ili netradicionalne verske grupe navode da su se njihovi vernici u izvesnoj meri suočili s javnim predrasudama i diskriminacijom. Pripadnici nekoliko protestantskih grupa i dalje navode kako veruju da je šira javnost i dalje podozriva i da ne razume protestantizam, te da pojedinci ponekad neke protestantske denominacije nazivaju „sektama“. Iz Hrišćanske baptističke crkve obavestili su da su 1. septembra u televizijskoj emisiji *150 minuta* na TV Prva baptiste prozvali „sektom“ koju ljudi treba da izbegavaju i smatraju opasnom.

Agencija za osnovna prava EU objavila je 10. septembra izveštaj u kome se daje pregled podataka o antisemitskim incidentima koje su zemlje članice EU zabeležile u periodu od 2009. do 2019. U izveštaju se takođe navode podaci o Severnoj Makedoniji i Srbiji, zbog toga što ove dve zemlje imaju status posmatrača u okviru agencije. Prema ovom izveštaju, Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije i Javno tužilaštvo registrovali su 30 antisemitskih incidenata u tom periodu u Srbiji. Od toga je 11 rezultiralo krivičnim prijavama. Među njima je sedam prijava za podsticanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netolerancije, četiri prijave za uništavanje imovine i nanošenje materijalne štete. Ukupan broj incidenata se dalje deli na one u kojima su iznošene anonimne pretnje (dve), pisani grafiti (24) i oštećeni objekti Jevrejske zajednice (četiri).

Pripadnici nekoliko manjih verskih grupa smatraju da međuverski dijalog i obrazovanje treba da obuhvate i širi krug verskih zajednica a ne samo sedam tradicionalnih. Takođe su naveli da je međuverski dijalog na zvaničnom nivou sveden na najmanju moguću meru i sporadičan; do njega, međutim, dolazi na nezvaničnoj, ličnoj osnovi. Pripadnici Rimokatoličke crkve, Prve baptističke crkve, Jevrejske zajednice i Muslimanske zajednice prisustvovali su prvom virtualnom verskom događaju - Međuverskom dijalogu Zapadnog Balkana, koji je održan u novembru. Svi učesnici su se složili da treba poboljšati međuversku komunikaciju. Iz mnogih manjih grupa, među kojima su Hristova Jevandeoska crkva, Anglikanska crkva i Theravada budistička zajednica navode da imaju dobru sa radnju sa predstavnicima Srpske pravoslavne crkve.

Četvrti deo: Politika Vlade Sjedinjenih Država

Američki ambasador i službenici ambasade nastavljaju redovnu saradnju sa predstvincima srpskih vlasti u cilju pružanja podrške poštovanju verskih sloboda. Oni naglašavaju da je važno poboljšati međuverski dijalog, povećati versku toleranciju i zaštititi verske spomenike, i ohrabruju predstavnike vlasti da se angažuju oko statusa svojih odnosa sa tradicionalnim i netradicionalnim verskim zajednicama. Predstavnici ambasade pružili su podršku Skupštini da usvoji radnu definiciju antisemitizma Međunarodne alijanse za sećanje na Holokaust. Predstavnici ambasade nastavljaju da se zalažu kod Agencije za restituciju i drugih predstavnika vlasti da se dosledno primenjuje Zakon o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama Holokausta koje nemaju živih zakonskih naslednika. Predstavnici ambasade nastavili su da ohrabruju Srbiju da istraže u naporima oko izgradnje spomen-obeležja „Staro sajmište“, na mestu gde se u Drugom svetskom ratu nalazio koncentracioni logor, i ponudili su pomoć, između ostalog, i u vidu povezivanja predstavnika srpske vlasti sa iskusnim stručnjacima u američkim ustanovama.

Ambasador SAD za međunarodne verske slobode održao je 23. novembra prvi virtualni Međuverski dijalog Zapadnog Balkana, kome su prisustvovali poglavari više zapadnobalkanskih verskih zajednica, kako bi se doprinelo stvaranju uslova za održavanje konstruktivne diskusije i u mirnom dijaluču radilo na razvoju lokalnih inicijativa za pomirenje.

Predstavnici ambasade nastavili su da podstiću lokalne verske poglavare da promovišu verske slobode i da nastave međuverski dijalog. Predstavnici ambasade susreli su se i razgovarali o statusu verskih sloboda sa predstvincima Srpske pravoslavne crkve, Rimokatoličke crkve, Islamske zajednice u Srbiji, Islamske zajednice Srbija, Jevrejske zajednice, Hrišćanske baptističke crkve, Jehovinih svedoka, Anglikanske crkve, Theravada budističke zajednice u Srbiji, Teološkog fakulteta, Evanđeoske crkve „Svetionik“, Hristove Jevanđeoske crkve, Uprave za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama Ministarstva pravde i nevladine organizacije Centar9. U septembru je ambasador obišao jugozapad Srbije i tamo se sastao sa predstvincima Srpske pravoslavne crkve i islamskih zajednica, sa kojima je razgovarao o lokalnim prilikama i izazovima, između ostalog i onim povezanim sa epidemijom kovid-19, socioekonomskim statusom članova zajednice, i zajedničkim angažovanjem verskih zajednica oko pitanja od opšteg značaja.

Predstavnici ambasade nastavljaju da koriste društvene mreže i druge mogućnosti da stupe u kontakt sa građanima i promovišu verske slobode i toleranciju, kao i slobodu izražavanja, okupljanja i udruživanja. U maju je ambasada postavila video snimak na svoj nalog na Instagramu o poseti ambasadora Bajrakli džamiji u Beogradu i obeležavanju Ramazanskog bajrama (Eid al-Fitr). U julu je na veb stranici ambasade istaknuto da je Srbija zauzela liderски stav u rešavanju zahteva za vraćanje imovine oduzete žrtvama Holokausta.